

4. Infinitivy: *-me, -iş, -mek*

1.11.2018

Termíny:

tr: isim-fiil

cs: dlouhý infinitiv, krátký infinitiv, modální infinitiv

en: infinitives, complements, verbal nouns

biblio:

Göksel 2005, 358-367

Kornfilt 1997, 392

Kučera 2014, 279-300

Lewis 2000, 169-174

1. Několik příkladů

P1 *Dişçiye gitmek istemiyorum.*
„Nechci jít k zubaři.“

P2 *Kardeşim yazmayı hala öğrenmedi.*
“Můj bratr/sestra se stále ještě nenaučil psát.

P3 *Akşamları yatmadan önce kitap okumayı severim.*
“Rád si večer před spaním čtu.“

P4 *Akşamları gitar çalmanı severim.*
“Mám rád, když po večerech hraješ na kytaru. (dosl. mám rád tvé hraní na kytaru)“

P5 *Teyzem alışverişe çıkmış.*
„Teta prý šla na nákupy.“

P6 *Türkçe öğrenmek kolay değil.*
“Naučit se turecky není jednoduché.”

2. Dlouhý infinitiv *-mek*

Slovníková forma slovesa. Dlouhý infinitiv *-mek* lze nadále ohýbat pomocí následujících pádových koncovek (*-meye, -meyi, -mekte, -mekten, -mekle*). V případech, kdy se nachází v pozici závislého slovesa (P7&8), to znamená, že agens (~podmět) dlouhého infinitivu je shodný s podmětem řídicího slovesa.

P7 *gitmek istiyorum*
„chci jít“

P8 *gitmek istiyor*
„chce jít“

P9 *ot içmek yasak*
“kouřit trávu je zakázané“

P10 *Ferit'in tek amacı bu maçta bir gol atmak.*
“Feritovo jediný cíl je dát gól v tomto zápase.“

P11 *İki dil konuşabilmek büyük bir avantaj.* (Kuč)
“Umět mluvit dvěma jazyky je velká výhoda.“

P12 *Ne? Erken işe gitmek mi?*
“Cože? Jít brzo do práce?“

Etymologie / pády

Nominativní rekcí mají pouze slovesa *istemek* „chtít“, a *zorunda kalmak* „být nucen“. Ostatní slovesa si vynucují pádové značení. Lokativ, ablativ a instrumentál dlouhého infinitivu je pravidelný (viz tabulka). Dativ a akuzativ historicky pocházejí z tvaru *gelmeğe* a *gelmeği*, které časem výslovností i pravopisem splynuly s tvary *gelmeye* a *gelmeyi*. Mohou nám tak připomínat tvary krátkého infinitivu a v některých gramatikách se s nimi počítá jako s tvary krátkého infinitivu. Nicméně praktičtější je tyto dvě skupiny držet zvlášť a přemýšlet o nich jako o různých příponách.

	sloveso	příklad
nom.	<i>gelmek</i>	<i>Şarkı söylemek istiyorum.</i>
gen.	<i>X</i>	<i>X</i>
dat.	<i>gelmeye</i>	<i>Şarkı söylemeye çalışıyorum.</i>
akuz.	<i>gelmeyi</i>	<i>Şarkı söylemeyi öğreniyorum.</i>
lok.	<i>gelmekte</i>	<i>Şarkı söylemekte ısrar ediyorum.</i>
abl.	<i>gelmekten</i>	<i>Şarkı söylemekten hoşlanıyorum.</i>
instr.	<i>gelmekle</i>	<i>Şarkı söylemekle geçiniyorum.</i>

P13 *Laura bilgisayar oyunu oynamaktan nefret ediyor.*
„Laura nenávidí hraní počítačových her.“

P14 *gelmeyi unuttum*
„zapomněl jsem přijít“

P15 *evlenmeyi düşünüyorlar*
„přemýšlí o tom, že se vezmou“

P16 *Dans etmeye çalışıyorum, ama çok yapamıyorum.*
„Snažím se tančit, ale moc mi to nejde.“

Lexikalizace

yemek „jídlo“
çakmak „zapalovač“

Falešné infinitivy:
ekmek „chléb“
mercimek „čočka“

3. Krátký infinitiv *-me*

Skloňuje se jako běžné podstatné jméno, přijímá pádové a přivlastňovací přípony, i příponu plurálu. Pomocí přivlastňovacích přípon je vyjadřován odlišný podmět závislého slovesa.

P17 *Ben oraya gitmek istiyorum.*
„Já tam chci jít.“

P18 *Ben senin oraya gitmeni istiyorum.*
„Já chci, abys tam šel ty.“

P19 *Özür dilemen yeterli değil.*
„To, že se omluvíš, nestačí.“ (dosl. tvoje omluvení není dostatečné)

P20 *Biraz dinlenmek için durdum.*
„Zastavil jsem, abych si odpočinul.“

P21 *Biraz dinlenmeniz için durdum.*
„Zastavil jsem, abyste si odpočinuli.“

P22 Nereye gitmemi istiyorsun?
„Kam chceš, abych šel?“

	příklad	překlad
1sg	<i>gelmek istiyorum</i>	<i>chci přijít</i>
2sg	<i>gelmeni istiyorum</i>	<i>chci, abys přišel</i>
3sg	<i>gelmesini istiyorum</i>	<i>chci, aby přišel</i>
1pl	<i>gelmemizi istiyorum</i>	<i>chci, abychom přišli</i>
2pl	<i>gelmenizi istiyorum</i>	<i>chci, abyste přišli</i>
3pl	<i>gelmelerini istiyorum</i>	<i>chci, aby přišli</i>

	příklad	překlad
1sg	<i>gitmemi unutmadınız</i>	<i>nezapomněli jste, že půjdu</i>
2sg	<i>gitmeni unutmadınız</i>	<i>nezapomněli jste, že půjdeš</i>
3sg	<i>gitmesini unutmadınız</i>	<i>nezapomněli jste, že půjde</i>
1pl	<i>gitmemizi unutmadınız</i>	<i>nezapomněli jste, že půjdeme</i>
2pl	<i>gitmeyi unutmadınız</i>	<i>nezapomněli jste jít (že půjdete)</i>
3pl	<i>gitmelerini unutmadınız</i>	<i>nezapomněli jste, že půjdou</i>

	příklad	překlad
1sg	<i>Artık orada yaşamamama alıştı</i>	<i>Zvykl si na to, že už tam nežiju</i>
2sg	<i>Artık orada yaşamamana alıştı</i>	<i>Zvykl si na to, že už tam nežiješ</i>
3sg	<i>Artık orada yaşamamaya alıştı</i>	<i>Zvykl si na to, že už tam nežije (on sám)</i>
3sg	<i>Artık orada yaşamamasına alıştı</i>	<i>Zvykl si na to, že už tam nežije (někdo další)</i>
1pl	<i>Artık orada yaşamamamıza alıştı</i>	<i>Zvykl si na to, že už tam nežijeme</i>
2pl	<i>Artık orada yaşamamanıza alıştı</i>	<i>Zvykl si na to, že už tam nežijete</i>
3pl	<i>Artık orada yaşamamalarına alıştı</i>	<i>Zvykl si na to, že už tam nežijí</i>

Lexikalizace

dondurma “zmrzlina“ ← *dondurmak* „nechat zmrznout“

dolma “plněná zelenina“ ← *dolmak* „plnit“

dolma kalem „plnicí pero“

sarma „plněné vinné listy“ ← *sarmak* „balit“

sarma sigara „balené cigarety“

kıyma “mleté maso“ ← *kıymak* “mlít, rozkrájet“

dövme “tetování“ ← *dövmek* „mlátit, bít“

durma yasağı “zákaz zastavení“

düğme “knoflík, tlačítko“ ← arch. *düğmek* “zauzlovat“

yağma “rabování, kořist, plnění“ ← *yakmak* „pálit, spálit“ / ne (!) *yağmak* “pršet“

→ *yağmalamak* “rabovat, vyplenit“

saçma “blbost“ ← *saçmak* “rozházet“

→ *saçmalamak* “blbnout“

uçurtma “drak (hračka)“ ← *uçurtmak* “udělat, aby něco letělo“

bekleme salonu “čekárna“

Falešné infinitivy:

tekme “kopanec“

4. Modální infinitiv -iş

Nejméně frekventovaný infinitiv. Může přijímat pádové, přivlastňovací i plurálové přípony. Z velké části synonymní s krátkým infinitivem *-me*, ale používá se navíc v několika specifických případech.

P23 *Çocukların futbol oynayışına bak!*
 “Podívej, jak ty děti hrají fotbal.”

bakış “pohled“

P24 *Hiçbirinin konuşmayışi herkesi üzdü.*
 “To, že nikdo nepromluvil, všechny mrzelo.”

5. Shrnutí

Důraz na způsob, jakým je činnost vykonávána.

	příklad	překlad
-mek	<i>gelmek</i>	přijít, přicházení
-me	<i>gelme</i>	příchod
-iş	<i>geliş</i>	příchod, způsob příchodu

P25 *Bu adamın yürüyüşü bana bir aktörü hatırlattı.*
 “Způsob chůze tohohle člověka mi připomněl jednoho herce.”

P26 *özel kebab yiyişi*
speciální způsob jezení kebabu

	příklad	překlad
-mek	<i>yürümek</i>	procházet se, chodit
-me	<i>yürüme</i>	projítí
-iş	<i>yürüyüş</i>	procházka, způsob chození, to jak někdo chodí

Počítání událostí.

P27 *Bu Antalya‘da beşinci kalışım olacak.*
 “To bude můj pátý pobyt v Antalyi.”

Lexifikace

alışveriş “nákup“

gidiş bileti, gidiş dönüş bileti „jednosměrný lístek“, „obousměrný lístek“

Çıkış. Giriş. “Vchod. Východ.”

Kaçış yok. “Není úniku.”

duruş “postoj”

uçuş “let“, *uçuş görevlisi* “steward/ka“

dönüş sinyalleri „blinkry“

yağış “srážky”

gösteriş “okázalost“

gülüş “smích“